

РОЛЬ УНІВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 378.141+ 37.018.4

Л. М. Романишина

І. М. Мельничук

Невід'ємною складовою підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, які працюватимуть у системі зв'язку, є опанування інформаційних технологій і використання комп'ютеризації як прикладного інструмента. Під час професійної підготовки у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ) у майбутніх офіцерів-прикордонників формується її інформатична складова. Повсякденна діяльність вимагає від офіцерів-прикордонників ефективного та раціонального підходу до бойового застосування системи зв'язку й автоматизації прикордонних підрозділів; швидкого створення, правильності оформлення даних та їх занесення до центральної бази; обслуговування і підтримки працездатності роботи системи зв'язку в цілому. Тому майбутні офіцери-прикордонники повинні мати глибокі теоретичні знання у зазначеній галузі, опанувати практичні вміння та навички роботи зі спеціальним програмним забезпеченням, яке використовується в професійній діяльності для системи зв'язку прикордонних підрозділів [4; 5].

При вирішенні деяких педагогічних проблем, зокрема формування спеціальних умінь, потребою стає активне застосування сучасних інформаційних технологій навчання. А це вимагає формування професійної компетентності у майбутніх фахівців.

Аналіз літературних джерел [1; 3; 5; 6; 8] свідчить, що професійна компетентність фахівців складається з декількох професійних компетенцій. Визначаючи зміст таких компетенцій, ми дійшли висновку, що для багатьох

спеціальностей вони повторюються. Це надало нам можливість виокремити їх у групу універсальних.

Тому метою статті ми обрали розгляд ролі універсальних компетенцій у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників під час вивчення дисциплін інформаційного циклу.

Інформаційна діяльність зі збору, опрацювання, використання, передачі інформації сприяє вирішенню проблеми формування інформатичної складової професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. За баченням Р. С. Гуревича “використання інформаційних технологій під час викладання різних дисциплін у професійних навчальних закладах України порівняно з досвідом педагогів інших країн, і насамперед високорозвинених, свідчить про те, що проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі розроблено недостатньо” [6, с. 5]. Вищезазначені проблеми потребують суттєвих змін окремих положень традиційної педагогіки щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників у цьому напрямку.

Аналіз різних концепцій інформатизації освіти надає можливість виокремити її основні напрямки:

1) зміна матеріальної, навчально-методичної, інформаційної бази освіти на основі нових інформаційних технологій і створення сервісних центрів обслуговування;

2) зміна цілей та змісту освіти, викликана становленням загальноосвітнього курсу інформатики на всіх щаблях освіти, необхідністю формування інформаційної культури і компетентностей тих, хто навчається, в умовах інформаційного суспільства;

3) підвищення ефективності, доступності й якості освіти і, як наслідок, досягнення якісно нового рівня освіти за рахунок інтеграції нових інформаційних технологій у навчання, виховання і розвиток;

4) інтенсифікація науково-дослідної та науково-методичної діяльності в закладах освіти;

5) використання нових інформаційних технологій в управлінні освітніми установами, аж до всієї системи освіти в цілому;

б) створення єдиного загальноосвітнього простору України й інтеграція національної системи освіти в інформаційну освітню інфраструктуру світового співтовариства;

7) удосконалення нормативно-правової бази науково-освітньої та навчальної діяльності на основі нових інформаційних технологій;

8) уточнення змісту освітніх програм, моделей і методик;

9) забезпечення контролю якості інформаційно-освітніх технологій;

10) забезпечення інформаційної безпеки єдиного освітнього інформаційного середовища [3].

Проблема інформатизації навчального процесу у вищому навчальному закладі розглядається в роботах багатьох учених (Н. В. Апатова [1], В. В. Арестенко [2], А. М. Білорус [3], І. М. Богданова [5], Р. С. Гуревич [6], В. М. Монахов [9], О. Я. Романишиної [11]). Ми проаналізували основні вимоги до професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр” з напрямку підготовки “Охорона та захист державного кордону”, а також визначили обов’язки офіцерів-прикордонників та охарактеризували інтегровану інформаційно-телекомунікаційну систему “Гарт” [4].

Для забезпечення надійності охорони кордону та відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців підрозділів та органів охорони кордону офіцери-прикордонники повинні вміти застосовувати технічні засоби охорони кордону, мобільні засоби, радіолокаційні станції, прожекторне обладнання, сигналізаційні системи і комплекси, що накладає особливі вимоги до рівня їх знань.

У НАДПСУ активно впроваджуються передові новітні технології, кожний із професійних напрямків підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників тісно пов’язано з інформаційно-комунікаційними технологіями.

На випускника НАДПСУ за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр” з напрямку підготовки “Охорона та захист державного кордону” відповідно до типових завдань діяльності покладаються такі оперативно-службові функції:

- Підтримання підрозділу в постійній готовності.
- Управління – функція управління підрозділом під час виконання завдань в особливий період.
- Службове управління – функція управління діяльністю підрозділу.
- Охорона державного кордону на ділянці прикордонного підрозділу.
- Здійснення прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України.
- Управління повсякденною діяльністю прикордонного підрозділу.
- Експлуатаційно-технічна функція – здійснення експлуатації озброєння, техніки та майна.
- Інформаційно-аналітична функція – функція роботи зі службовою інформацією і вдосконалення своїх професійних навичок [3; 4].

Отже, основним завданням вищого військового навчального закладу є підготовка фахівців високого рівня, які будуть ефективно застосовувати на практиці новітні технології (у тому числі інформаційно-телекомунікаційні), що знайшли своє місце у системі зв'язку й автоматизації Державної прикордонної служби України.

У працях педагогів із військової тематики В. О. Балашова, А. В. Галімова, І. О. Грязнова, О. В. Діденка, Д. В. Іщенко, В. В. Райка, В. В. Ягупова піднімалася проблема військово-професійної підготовки та формування компетентності офіцерів у різних галузях діяльності військ. У своїх дослідженнях учені зазначають, що проблема компетентності офіцерів у військової діяльності є однією з важливих для формування військового фахівця.

Поняття “професійна компетентність” у працях педагогів розглядається як сукупність знань і вмінь; обсяг навичок виконання професійних завдань; комплекс особистісних якостей, зокрема професійно значущих; вектор професіоналізації; єдність теоретичної та практичної готовності до праці;

здатність здійснювати складні види культуровідповідної діяльності тощо [5; 6]. Термін “компетенція” є похідним поняттям від “компетентності” і окреслює сферу застосування знань, умінь та навичок людини. Компетентність – семантично первинна категорія і становить собою інтеріоризовану (привласнення особистісного досвіду) сукупність, систему, якийсь “психологічний” багаж людини. Відмінність “компетенції” та “компетентності” полягає в тому, що компетенція являє собою інституційне поняття, яке визначає статус будь-якої особи, а компетентність, у свою чергу, є поняттям функціональним [7].

Відповідно до цього ми визначаємо компетентність як готовність особистості до професійної діяльності (разом із вмотивованістю і професійно значущими якостями особистості), що являє собою сформованість професійно та спеціально значущих знань, умінь і навичок. Основні складові компетентності: знання, уміння, ставлення, досвід.

Введення дисципліни “Основи інформатики та програмування” у навчальний процес НАДПСУ сприяло виникненню паралельних зв’язків між питаннями, які вивчаються у курсах “Вища математика”, “Прикордонна служба”, “Прикордонний контроль”, “Інженерне обладнання охорони кордону”, “Зв’язок прикордонних підрозділів”, і зумовило необхідність установа тисних міжпредметних зв’язків між цими дисциплінами та коригування їх програм. Такий аналіз надав можливість визначити, що для розвитку інформатичної компетентності необхідно: використовувати переважно структуру гіпертексту (тобто свого роду “дрейф пересування”, щоб “ловити” непередбачувані відомості); прослуховувати озвучені тексти; готувати дані із сегментуванням їх в окремих модулях; концентрувати увагу на отриманні відомостей порціями; переглядати ресурси мережі (статті, тексти, сайти), знайдені за допомогою пошукових систем. Наші дослідження свідчать, що, використовуючи нелінійні мультимедіа-додатки, можемо підвищити інтенсивність спілкування: багато курсантів, працюючи в групах, починають обговорювати питання необхідності тих чи інших відомостей, здійснювати

спільну взаємодію (обмінюватися матеріалом, ідеями, застосовувати різні стратегії, розвивати навички співпраці).

Плануючи організацію навчального процесу і методи, які необхідно впровадити у практику, ми врахували, що ефективна організація навчального процесу повинна:

- бути заснованою на потребах курсантів і враховувати їх рівень;
- практикувати залучення курсантів до процесу прийняття рішень на всіх рівнях процесу навчання;
- мати практичну спрямованість та орієнтуватися на вирішення проблем;
- бути заснована на активних методах навчання і досвіді практичної діяльності;
- урахувувати у процесі навчання завдання, які ставлять перед собою ті, хто навчається;
- використовувати обговорення та групові форми роботи для створення освітнього середовища;
- показувати, де можуть бути практично використані здобуті вміння і знання;
- використовувати логіку та послідовність завдань, що забезпечує закріплення отриманого нового досвіду;
- забезпечувати можливість для проведення самооцінки, використання отриманих умінь, а також зворотний зв'язок із викладачем [10]. Для забезпечення таких завдань необхідно формувати професійну компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналіз завдань інформативної підготовки курсантів, освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього офіцера-прикордонника надав можливість виокремити універсальні компетенції, які необхідно опанувати курсантам. Перелік таких компетенцій забезпечив поділ їх на три групи: технічні, міжособистісні і процесуальні. Кожна група компетенцій відрізняється між собою своїм призначенням, характерними ознаками.

Технічні універсальні компетенції з інформаційних технологій характеризують ступінь готовності курсантів використовувати засоби інформаційних технологій, починаючи з комп'ютера. Ця група компетенцій характеризується здатністю курсантів до аналізу і синтезу отриманої інформації та прийняття рішень на їх основі, ступенем опанування загальнотехнічних і професійних знань, навичок роботи з комп'ютером та в інформаційному середовищі.

Міжособистісні компетенції характеризують здатність до групової діяльності, вміння прислухатися до думки інших, ступінь опанування навичок міжособистісної комунікації, здатність працювати в сфері міжнародних відносин, знання етичних цінностей.

Процесуальна компетентність передбачає здатність до практичного використання теоретичних знань, вміння швидко адаптуватися до зовнішніх умов, що є цінним у професійній діяльності на кордоні, вміння приймати рішення і відповідати за їх результат.

Якщо розглянути ці компетенції, то вони є характерними для фахівця будь-якої спеціалізації, оскільки нині без них не можна уявити професійно спроможного спеціаліста, випускника вищого навчального закладу.

Отже, виокремлення серед різних видів компетенцій універсальних допоможе об'єднати зусилля науковців різних напрямків, що буде сприяти підвищенню якості формування фахівців вищої кваліфікації. Тому наші подальші дослідження буде спрямовано на формування саме цих компетенцій.

Список використаної літератури

1. Апатова, Н. В. Влияние информационных технологий на содержание и методы обучения в СЗШ : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Апатова Н. В. – К., 1999. – 342 с.

2. Арестенко, В. В. Професійно-педагогічна підготовка студентів педагогічних університетів до використання нових інформаційних технологій на уроках хімії : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Арестенко Валерій Вікторович. – К., 2003. – 198 с.

3. Білорус, А. М. Педагогічні умови формування інформаційної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / А. М. Білорус. – Хмельницький, 2007. – 21 с.

4. Блажук, О. А. Професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників із застосуванням інформаційних технологій: стан та перспективи / О. А. Блажук // Вища освіта України № 3 (додаток 1). Тематичний випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – К. : Генезис, 2009. – С. 342–344.

5. Богданова, І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Богданова І. М. – К., 1999. – 392 с.

6. Гуревич, Р. С. Комп’ютерні технології навчання як засіб дистанційної вищої освіти / Р. С. Гуревич, О. В. Домінський // Шляхи реформування заочної (дистанційної) вищої освіти : Всеукр. наук.-метод. конф., 11–13 жовтня 2000 р. / Укр. акад. друкарства. – К. ; Л., 2000. – С. 53–55.

7. Козлова, Н. В. Профессиональные компетенции: экспертно-статистический анализ / Н. В. Козлова, О. Г. Берестнева // Вестник Томск. гос. ун-та. – 2007. – № 295. – С. 108–115.

8. Машбиц, Е. И. Компьютеризация обучения. Российская педагогическая энциклопедия : в 2-х т. / Е. И. Машбиц. – М. : Большая российская энциклопедия, 1993. – Т. I. – С. 460–462.

9. Монахов, В. М. Информационная технология обучения с точки зрения методических задач реформы школ / В. М. Монахов // Вопросы психологии. – 1986. – № 2. – С. 27–36.

10. Панченко, Л. Ф. Професійно-педагогічна підготовка студентів педвузів до використання нових інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Л. Ф. Панченко. – Харків, 1994. – 22 с.

11. Романишина, О. Я. Формування інформаційної культури у студентів коледжів технічного профілю : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Романишина Оксана Ярославівна. – Тернопіль, 2007. – 177 с.